

БАЖАНИЙ ЕКСТЕР'ЄРНИЙ ТИП КОРІВ МОЛОЧНОЇ ХУДОБИ

В аспекті генезису поняття Н.А. Кравченко [7] називав модельними таких тварин, які будучи вибраними із великого масиву племінного поголів'я, найвищою ступінню наближаються до того типу тварин, отримання якого є метою племінної роботи. Це, іншими словами, мета, втілена в конкретні форми і відіграє для зоотехніка приблизно ту саму роль, яку для художника грає та натура, з якої він пише свою картину. Бажаний тип великої рогатої худоби Ф.Ф. Ейснер [18] визначає як сукупність морфологічних і функціональних особливостей тварин, які забезпечують у конкретних природних і господарських умовах найкращий розвиток їхніх продуктивних якостей при максимальній оплаті корму, збереженні здоров'я і високої плодючості. Бажаний тип не може бути єдиним для всіх тварин і він зв'язаний із багатьма вимогами – від продуктивності до властивості протистояння різним хворобам, стверджує Ю.Д. Рубан. [15]. На думку Ф.Ф. Ейснера [18] поняття бажаного типу завжди конкретне, не може бути одного бажаного типу для всіх стад і всіх умов навіть у межах однієї породи.

Не дивлячись на певну багатогранність визначення поняття, бажаний тип (модель) тварини за сутністю лежить в основі селекційного процесу при створенні та удосконаленні порід і типів великої рогатої худоби. Метою селекції молочної худоби повинно бути створення бажаного типу – тварини, стада, лінії, породи, вважає М.В. Зубець [6]. При цьому в кожному випадку поняття “бажаний тип” необхідно конкретизувати за часом, за кількістю та складом селекціонованих ознак, враховувати досягнутий рівень їхнього розвитку, соціально-економічну необхідність та біологічну можливість поліпшення цих ознак. За відсутності методики з визначення модельної тварини для досягнення рівня бажаного типу система селекції повинна відповідати таким основним вимогам: можливість оцінки та добору тварин за комплексом ознак з врахуванням економічної та селекційної значущості кожної з них; необхідність врахування корелятивних зв'язків між ознаками, змін величини й характеру цих зв'язків у процесі зміни поколінь; одночасне поліпшення всіх селекціонованих ознак; наближення селекціонованої популяції до рівня бажаного типу одночасно за всіма ознаками, незалежно від величини або ступеня їхньої персональної невідповідності цьому рівню. У тому, що для успішної племінної роботи з новоствореними та існуючими породами основною задачею є розробка моделей бажаного типу худоби як мети селекції, переконані й інші автори [2, 9, 12, 14].

В.П. Буркат [3], розкриваючи питання практичної організації племінної справи та подальшого підвищення ефективності селекційної роботи у тваринництві, вважає, що тактичні завдання племінної роботи переважно пов'язані з індивідуальною оцінкою генотипних якостей конкретної тварини, яка з одного боку, виступає елементом популяції, а з іншого – є результатом реалізації записаної у хромосомах генетичної інформації. З цієї точки зору, перспективним шляхом інтенсифікації селекційного процесу є розвиток концепції бажаного типу.

Корифей зоотехнічної науки Н.Д. Потемкин [13] був переконаний, що у практиці племінної справи дуже важливо розробити положення про екстер'єр для кожної породи і дати для практичної селекції стандарти типів, промірів та індексів у межах цих порід, чим визначив необхідність створення корів бажаного типу.

Наступна сфера використання модельної корови має цілком предметну визначеність. Уявлення про модельний тип обов'язково лежить в основі методик лінійної оцінки молочної худоби, з яким порівнюють оцінюваних тварин [1, 10, 11, 20, 21]. Модельні тварини сконструйовані в США, Канаді, Фінляндії, Німеччині та інших країнах світу [5, 19, 22] і є своєрідними еталонами, на яких спрямовано селекційний добір.

Отже, як свідчить літературний огляд, проблема визначення параметрів бажаного екстер'єрного типу, особливо в системі селекції новостворених порід і типів великої рогатої худоби, є досить актуальною і не менш складною в методологічному аспекті. Досить важливою є проблема модельної корови, особливо для методики лінійної класифікації, оскільки вона ґрунтується на визначенні ступеня вираженості як екстер'єрних комплексів, так і кожної окремо взятої ознаки екстер'єру в порівнянні з модельним виразом.

Для цілеспрямованої селекційно-племінної роботи з новоствореним масивом худоби української червоно-рябої молочної породи розроблено стандарт бажаного типу тварин, згідно якого корови повинні відрізнятися міцною щільною конституцією, гармонійною будовою тіла, прямою спиною, широкою поясницею, широким і довгим задом, з незначним нахилом лінії від маклаків до сідничних горбів. Кінцівки у тварин міцні, бабки короткі, скакальні суглоби добре розвинуті, без патологічних потовщень. Вим'я з великим запасом, міцною підтримуючою зв'язкою, щільно прикріплене, пропорційно розвинуте, молочні вени крупні, довгі, звивисті, добре розгалужені [4, 8].

Наведені вимоги до екстер'єру модельного типу носять описовий характер і не дають уявлення про величину та розвиток конкретних ознак тварини. У зв'язку з цим наші дослідження були спрямовані на розробку екстер'єрних особливостей бажаного типу тварин новоствореної української червоно-рябої молочної породи в системі лінійної класифікації з визначенням для них абсолютних параметрів розвитку статей будови тіла.

Проведені дослідження в процесі оцінки тварин української червоно-рябої молочної породи за екстер'єрним типом дозволили розробити методичний підхід до визначення тварин бажаного типу, в основі якого лежить гармонія будови тіла молочної корови у загальній співвідносній єдності всіх статей екстер'єру, міцності та продуктивності. У даному випадку бажаний тип ґрунтується на показниках описових ознак екстер'єру, які є обов'язковими у переліку, визначеному міжнародним стандартом.

При визначенні бажаного розвитку оцінюваних ознак в системі лінійної класифікації враховували рівень розвитку конкретної статі екстер'єру в абсолютній величині виміру на фоні гармонії будови тіла та модельного виразу, характерного для даної породи, економічну та селекційну значимість в кореляційному зв'язку з величиною молочної продуктивності, одержану на відповідному рівні оцінки 9-бальної шкали [16].

Відмінний та дуже добрий розвиток з максимальною оцінкою 8 і 9 балів є бажаним для ознак висоти, глибини тулуба, ширини заду, ратиць, прикріплення передньої та задньої частин вимені, центральної зв'язки, міцності та молочного характеру будови тіла. Для решти ознак бажаним є оптимальний або проміжний рівень їхнього розвитку (рис. 1).

Ознака	Небажана	Б а л и									Бажана
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Висота в крижах	<i>низька</i>								■	■	<i>висока</i>
Глибина тулуба	<i>міткий</i>								■	■	<i>глибокий</i>
Положення заду	<i>піднятий</i>					■	■				<i>спущений</i>
Ширина заду	<i>вузький</i>								■	■	<i>широкий</i>
Кут скакального суглоба	<i>слоновий</i>				■	■					<i>шабlistий</i>
Ратиці	<i>низькі</i>								■	■	<i>високі</i>
Прикріпл. перед. част. вимені	<i>слабке</i>								■	■	<i>міцне</i>
Висота задньої частини вимені	<i>низька</i>								■	■	<i>висока</i>
Центральна зв'язка	<i>слабка</i>								■	■	<i>міцна</i>
Глибина вимені	<i>низька</i>					■	■				<i>висока</i>
Розміщення дійок	<i>назовні</i>					■	■				<i>у середину</i>
Довжина дійок	<i>короткі</i>				■	■					<i>довгі</i>
Міцність	<i>слабка</i>								■	■	<i>міцна</i>
Молочний характер	<i>грубий</i>								■	■	<i>ніжний</i>

Примітка: ■ – відмінно ■ – дуже добре

Рис. 1. Бажана вираженість описових ознак екстер'єру корів-первісток української червоно-рябої молочної породи

Згідно з програмою селекції української червоно-рябої молочної породи, однією із головних її вимог є точне визначення цільових стандартів та їхня поетапна корекція в процесі консолідації породи. Тому наступним етапом досліджень було визначення показників лінійних промірів будови тіла та морфологічних ознак вимені для тварин бажаного типу даної породи [17].

Піддослідне поголів'я корів, класифікованих вищим балом за комплексом ознак, що характеризують молочний характер будови тіла за 9-ти бальною шкалою, було віднесено до бажаного типу і оцінено за промірами екстер'єру.

За результатами цієї оцінки встановлено, що корови-первістки української червоно-рябої молочної породи, віднесені за лінійною класифікацією до бажаного типу, повинні мати живу масу 560 кг, а показники промірів мають становити за висотою в холці 135 см, висотою в крижах – 144, глибиною грудей – 73, шириною грудей – 45, шириною в маклаках – 53, шириною в кульшах – 51, шириною в сідничних горбах – 35, навіскісною довжиною заду – 54, навіскісною довжиною тулуба – 164, обхватом грудей – 192 та обхватом п'ястка – 19 см.

Поряд з пропорційним розвитком, ванноподібною формою, міцним прикріпленням передніх і задніх частин, відмінною вираженістю центральної зв'язки, рівним дном, дійками циліндричної форми вим'я корів бажаного типу повинно відповідати мінімальним вимогам показників величини в обхваті (134 см), довжини (42 см), ширини (32 см), глибини передньої чверті (26 см) розміщення його дна від землі (63 см), відповідною відстанню між передніми та задніми дійками (14 та 8 см), діаметром дійок (2,2 см), довжиною передніх (5,5 см) та задніх дійок (5,0 см).

В методичному аспекті окомірної оцінки корів за екстер'єрним типом існує вимога до експерт-бонітерів, які повинні у зоровій пам'яті постійно зберігати уявлення про бажані риси будови тіла тварини оцінюваної породи. Тому розробка модельних корів – обов'язкова умова методики лінійної класифікації.

Враховуючи вимоги породного типу та методики лінійної класифікації, розроблено зображення модельної корови української червоно-рябої молочної породи, виконане художником (рис. 2).

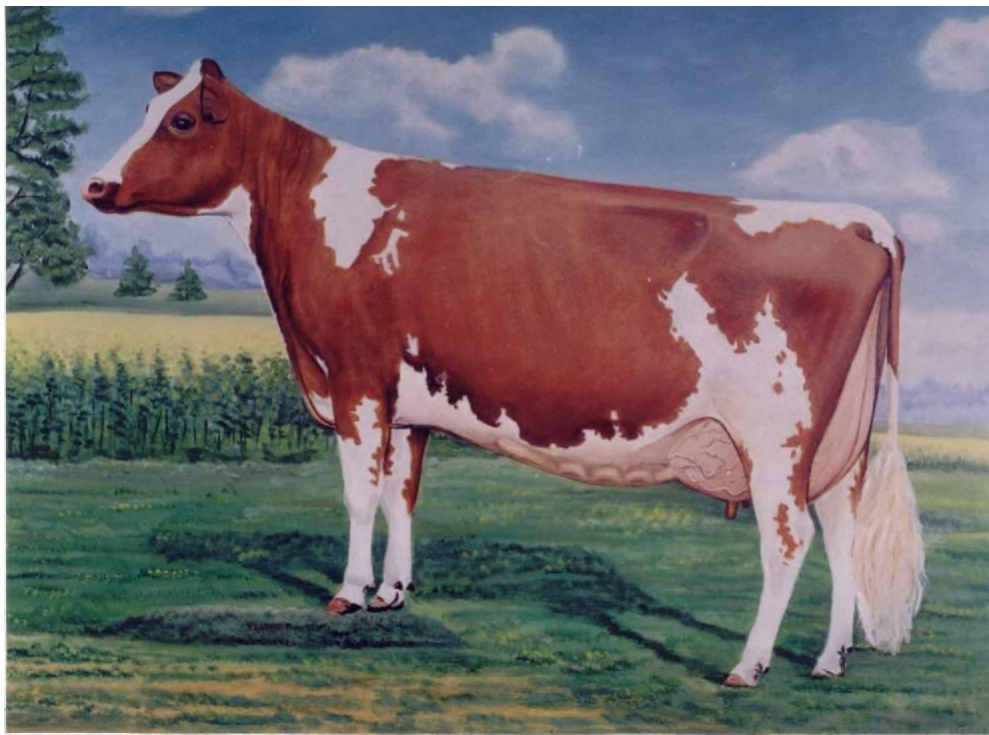


Рис. 2. Модель корови української червоно-рябої молочної породи

Відмінний розвиток тулуба, правильна постава кінцівок, високі зріст та, відповідно до нього, жива маса, свідчать про міцність тварини та її реактивний характер. Пропорційність статей будови тіла у гармонійному поєднанні виразно підкреслюють породну граціозність, а неперевершені якості морфологічних ознак вимені завершують благородну цілісність екстер'єрного типу моделі молочної корови української червоно-рябої породи.

Як підсумок з огляду на викладене, модельна тварина – це інтегрована в уявленні селекціонерів досконалість. Модельний екстер'єрний тип молочної корови

характеризується бажаним розвитком статей будови тіла і вимені притаманних тваринам даної породи у співвідносній гармонії розвитку всього організму, який забезпечує конституціональну міцність та високу продуктивність тварин.

Список літератури

1. Башенко М., Хмельничий Л. Лінійна оцінка екстер'єру корів молочних порід // Тваринництво України. – 1998. – № 10. – С. 9-12.
2. Бич А.И. Селекционная работа с молочным и молочно-мясным скотом // Зоотехния. – 2002. – № 6. – С. 5-8.
3. Буркат В.П. Селекція і генетика у тваринництві: стан, проблеми, перспективи // Вісник Українського товариства генетиків і селекціонерів. – 2003. – № 1. – С. 37-54.
4. Буркат В.П., Хаврук А.Ф., Кругляк А.П. Желательный тип красно-пестрого молочного скота // Селекционно-генетические достижения в скотоводстве. – К.: Урожай, 1989. – С. 25-30.
5. Демянчук В.П. Изучение опыта селекции голштинской породы по улучшению типа коров // Разведения і генетика тварин. – К.: Аграрна наука, 1999. – Вип. 31-32. – С. 59-61.
6. Зубець М.В. Вибрані твори / Упорядник Б.Я. Панасюк. – К.: Аграрна наука, 2003. – 592 с.
7. Кравченко Н.А. Племенной подбор. – М.: Госиздат, 1957. – С. 11-33.
8. Кругляк А.П., Кругляк Л.С. Характеристика быков-производителей, помещенных в каталоге // Каталог быков-производителей, используемых при выведении красно-пестрой молочной породы крупного рогатого скота. – К.: Урожай. – 1990. – Вип. 5. – С. 27-33.
9. Лебедько Е.Я. Модельные молочные коровы как пример зоотехнического дизайна // Достижения науки и техники АПК. – 2000. – № 2. – С. 22-24.
10. Логинов Ж.Г., Прохоренко П.Н., Попова Н.В. Методические рекомендации по линейной оценке экстерьерного типа в молочном скотоводстве. М. – 1994. – 39 с.
11. Новая система экстерьерной оценки молочного скота / Д.В. Карликов, Е.В. Щеглов, Д.Р. Казарбин и др. // Зоотехния. – 1992. – № 1. – С. 2-5.
12. Полупан Ю., Близниченко В. Модельное животное и целевые стандарты создаваемой породы скота // Молочное и мясное скотоводство. – 1995. – № 1. – С. 24-25.
13. Потемкин Н.Д. Теория и методы зоотехнической оценки конституции и экстерьера сельскохозяйственных животных // Теория и практика разведения с.-х. животных / Сб. тр. ВАСХИЛ. – М., 1961. – С. 63-69.
14. Практична результативність новітніх теорії та методології селекції / М.В. Зубець, В.П. Буркат, М.Я. Єфіменко та ін. // Вісник аграрної науки. – 2002. – № 12. – С. 73-77.
15. Рубан Ю.Д. Эволюция методов в оценке конституциональных типов скота // Вісник аграрної науки. – 1993. – № 1. – С. 53-60.
16. Хмельничий Л. Бажаний тип корів української червоно-рябої молочної породи // Тваринництво України. – 2003. – №1. – С.22-24.
17. Хмельничий Л.М. Оцінка екстер'єру тварин в системі селекції великої рогатої худоби: Дис...докт. Сільськогосп. наук: 06.02.01.- Чубинське, 2005.- 430 с.

18 . Эйсер Ф.Ф. Как составить план племенной работы с крупным рогатым скотом. – М.: Колос, 1969. – 119 с.

19. Animal model for genetic evaluation of dairy cattle in Japan / T. Isogai, H. Endo, Y. Taniguchi, M. Yoshida, K. Kimura, Y. Ikeuchi, T. Yoshizawa, T. Shirai // *Animal Sci. Tech.* – 1993. – 64, № 10. – P. 953-963.

20. Descriptive type classification. The official herd classification program for registered Holsteins. Copyright 1966 Holsteins-Friesian association of America-Revised January. – 1. – 1971. – 22 p.

21. Hamoen F. Type Classification in The Netherlands // *Roual Dutch Cattle Syndicate*. Arnhem, H: PB nummers 96-1512 AN PB. - 25 Yuli 1996. – 7 p.

22. Misztal I., Lawlor T.J., Short T.N. Implementation of single-and multiple-trait animal models for genetic evaluation of Holstein type traits // *J. Dairy Sci.* – 1993. – 76, № 5. – P. 1421-1432.